

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN BAĞLANMA STİLLERİ İLE EBEVEYNLERİYLE YAŞADIKLARI PROBLEMLERİ ÇÖZÜM BİÇİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE ÖZERKLİĞİN ARACI ROLÜNÜN İNCELENMESİ

Duygu AKYÜZ*, Gül ŞENDİL**

ÖZET

Amacı: Bu araştırmanın amacı, son ergenlik dönemindeki gençlerin bağlanma stilleri ile ebeveynleriyle yaşadığı problemleri çözme biçimleri arasındaki ilişkide özerkliğin aracı rolünün incelenmesidir. **Yöntem:** Bu çalışmada 55 erkek ve 211 kız olmak üzere toplam 266 üniversite öğrencisine Kişisel Bilgi Formu, Kişilerarası Problem Çözme Envanteri, Ergen Özerklik Ölçeği ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri uygulanmıştır. **Sonuçlar:** Yapılan analizler, davranışsal özerkliğin, kaçınan bağlanma stili ile ergenlerin anneleriyle yaşadıkları problemleri çözmek için kullandıkları kendine güvensizlik çözüm biçimi arasında tam aracı role sahip olduğunu göstermiştir. Bunun yanı sıra özerkliğin kısmi aracı rolüne dair bazı sonuçlar da elde edilmiştir. **Tartışma:** Sonuçlar literatür bağlamında tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Problem çözme biçimleri, bağlanma stilleri, özerklik, ergenlik.

SUMMARY: THE ASSESSMENT OF THE MEDIATING ROLE OF AUTONOMY IN THE RELATIONSHIP BETWEEN ATTACHMENT STYLE OF COLLEGE STUDENTS AND THEIR PROBLEM SOLVING STYLES REGARDING THEIR PROBLEMS WITH THEIR PARENTS

Objective: The aim of this study is to investigate the mediating role of autonomy in the relationship between attachment styles and their problem solving styles regarding their problems with their parents for subjects at late adolescence. **Method:** A total number of 266 university students (55 boys and 211 girls) completed Personal Data Form, Interpersonal Problem Solving Inventory, The Adolescent Autonomy Scale and Experiences in Close Relationships Inventory. **Results:** The analyses indicated that behavioral autonomy fully mediated the relationship between avoidant attachment style and Lack of Self-Confidence problem solving style that adolescents chose to solve the problems with their mothers. Besides, some results about the partial mediating role of autonomy were also determined. **Discusson:** The results are discussed in the context of literature.

Key Words: Problem-solving styles, attachment styles, autonomy, adolescence.

GİRİŞ

Son ergenlik dönemiyle birlikte gençler, bir yandan kendi kimliklerini ve özerkliklerini oluşturmaya çalışırken, diğer yandan da ailelerinin ve toplumun kendilerinden beklentilerini karşılama çabası içine girmektedirler. Uyum sağlama ve yetişkinliğe hazırlanma çabalarıyla geçen bu dönemde, beklentileri arasındaki farklılaşmalar, gençlerin ebeveynleri ile çatışma yaşamasına neden olabilmektedir. İlgili literatür incelendiğinde, yaşanan çatışmaların ergenlik döneminin başlarında yükseldiği ve ergenliğin sonuna doğru düşüşe geçtiği (Montemayor 1983), bununla birlikte son ergenlik döneminde tamamen ortadan kalkmadığı yönündedir. Bu dönemde ergenlerin ebeveynleriyle yaşadıkları çatışmanın

azalan sıklığına rağmen duyuşsal şiddetinin değişmediği ifade edilmiştir (Smetana 2011).

Sosyal problem çözme, doğal çevrede ortaya çıkan bir problem çözme süreci olarak açıklanmış ve insanların günlük yaşamda karşılaştıkları problemlere etkili çözümler bulmak için yürüttüğü bilişsel-davranışsal bir süreç olarak tanımlanmıştır (D’Zurilla ve Nezu 1982, D’Zurilla ve ark. 2004). D’Zurilla ve Nezu (2007)’ya göre sosyal problem çözme kavramı içinde yer alan “sosyal” terimi, problem çözümünün doğal sosyal çevrede gerçekleştiğine vurgu yapmak amacıyla kullanılmıştır. Bu görüşe göre kişiler arası problemler kapsamında aile içinde yaşanan çatışmalar da bulunmaktadır. Bu bağlamdan yola çıkarak bu çalışmada ergenlerin ebeveynleriyle yaşadıkları çatışmaları çözüm biçimleri “problem çözme” başlığı altında incelenmiştir.

Ergenlerin ebeveynleri ile yaşadıkları problemleri çözüm biçimleri üzerinde etkili olabilecek çe-

*Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Gelişim Psikolojisi Anabilim Dalı, İstanbul.

**Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Gelişim Psikolojisi Anabilim Dalı, İstanbul.

şitli faktörlerden söz edilebilir. Bu faktörler arasında ergenin bağlanma stilinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bağlanma kuramını geliştiren Bowlby (1977)'e göre bağlanma, bebek ile bakım veren arasında kurulan güvenli duygusal bağdır. Bowlby (1973, 1982), bebeğin annesi/bakım vereni ile kurduğu güvenli bağ ile birlikte, hem kendisine hem de diğer insanlara dair zihninde çeşitli temsiller oluşturmasını sağlayan içsel çalışan modeller geliştirdiğini belirtmiştir. İçsel çalışan modeller kişinin gelecekte diğer insanlarla olan ilişkilerinde de belirleyici rol oynayacaktır (Bowlby 1982). Bebeklikte anne/bakım veren ile kurulan bağlanma ilişkisi ergenlik dönemine gelindiğinde ebeveynlerden bağımsız olma yoluna doğru ilerler. Ancak bu durum ebeveynlerle ergen arasındaki bağlanma davranışının tamamen bittiği anlamına da gelmez. Yapılan çalışmalar, ergenlerin ebeveynlerini temel güven unsuru olarak görmeyi sürdürdüklerini (Fraley ve Davis 1997), ilk dönemlere kıyasla son ergenlik döneminde gençlerin ebeveynleriyle daha fazla iletişime girdiğini ve onlarla yakın etkileşimde bulunmayı sürdürmeyi tercih ettiklerini göstermiştir (Larson ve ark. 1996).

Bebeklikte kazanılan güvenli bağlanma stilinin ileriki yıllarda anne/bakım veren, akranlar ve diğer insanlarla olumlu ilişkiler kurmada etkili olduğu dikkate alındığında (Bowlby 1982) bu durumun ergenin ebeveynleriyle yaşadığı problemler üzerinde de etkili olacağı düşünülmektedir. Nitekim yapılan çalışmalar güvenli bağlanan ergenlerin ebeveynleriyle yaşadığı problemleri çözerken kaçınma, geri çekilme gibi yapıcı olmayan çözüm biçimlerini daha az kullandığını göstermiştir (Ducharme ve ark. 2002, Kobak ve ark. 1993, Leveridge ve ark. 2005). Ancak güvensiz bağlanma stiline sahip ergenlerin ailelerinde çeşitli sorunlar oluştuğu; ergenin ebeveynlerini bireyselliğine yönelik bir tehdit olarak algıladığı ve onlarla çatışmaya girdiği belirtilmiştir (Allen ve Hauser 1996, Kobak ve Sceery 1988). Ayrıca güvensiz bağlanan ergenlerin ebeveynleriyle yaşadıkları problemleri çözmeye kaçınma, geri çekilme ve kopma gibi çözüm biçimlerini kul-

landıkları görülmüştür (Leveridge ve ark. 2005, Seiffge-Krenke ve Beyers 2005).

Ergenlerin ebeveynleri ile yaşadığı problemleri çözüm biçimleriyle ilişkili olduğu düşünülen faktörlerden bir diğeri ise özerklik kavramıdır. Özerkliği kişinin hedeflerini belirleyerek bu hedeflere ulaşmada gerekli seçimleri yapabilme becerisine sahip olması, kısacası kendi hayatına yön verebilmesi olarak tanımlayan Noom (1999), özerkliği tutumsal, duygusal ve işlevsel olarak üç gruba ayırmıştır. Tutumsal özerklik, pek çok seçenek olduğunu görebilmek, bir karar vererek bu karar doğrultusunda bir hedef belirleyebilmek anlamına gelir. Ergenin bu beceriye sahip olması, yaşamının ileriki yıllarında ne yapmak istediğine dair algılarının olduğunu gösterir (Brandley 2008). Duygusal özerklik boyutunun temelinde, ergenin ebeveynlerinden ve akranlardan duygusal olarak bağımsızlaşması düşüncesi bulunmaktadır. Duygusal açıdan özerk olan bir ergen, diğerlerinin düşüncelerini dikkate alırken aynı zamanda kendi hedef ve seçimlerine güven duymaktadır. İşlevsel özerkliğin içeriğine bakıldığında ise burada artık ergenin ortaya koyduğu hedefleri gerçekleştirmesi için çeşitli düzenlemeler yaparak onu hedefe götürecek farklı yaklaşımlar geliştirme becerisi karşımıza çıkmaktadır. Bu beceri yeterli algısını ve bir hedefe ulaşabilmek için stratejiler geliştirebilmeyi içerir. Ayrıca ergeni bu konuda harekete geçiren bir diğer unsur ise sorumluluk algısıdır (Noom ve ark. 2001). Özerklik kavramı, ergenin ebeveynleri ile olan ilişkileri üzerinde de etkili olmaktadır. Bir yandan ergenin ebeveynlerine olan bağlılığı ile ebeveynlerinin ondan beklentileri, diğer yandan ergenin artan bağımsızlık duygusu arasında ortaya çıkabilecek uyuşmazlıklar ebeveyn-ergen arasında sorunların ve çatışmaların görülmesine neden olabilir (Steinberg 2007). Buna bağlı olarak ergenlerin ebeveynleriyle yaşadıkları problemleri çözüm biçimleri de etkilenebilir. Nitekim yapılan çalışmalar özerklik ile problem çözme biçimleri arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir (Lichtwarck-Aschoff ve ark. 2010, Phinney ve ark. 2005).

Gerek literatür bilgileri gerekse konu ile ilgili yapılan çalışmalar ergenlerin ebeveynleriyle yaşadıkları problemleri çözüm biçimleri üzerinde bağlanma stillerinin ve özerkliğin yordayıcı etkisinin olduğunu göstermiştir. Nitekim yapılan araştırmalar özerkliğin arttığı durumlarda ergenlerin problem çözme biçimlerinin daha olumlu olduğunu göstermiştir (Lichtwarck-Aschhoff ve ark. 2010, Phinney ve ark. 2005). Yine bağlanma stilleri ile özerklik arasında da anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Çalışma sonuçları, daha özerk olan ergenlerin daha fazla güvenli bağlanma stiline sahip olduklarını (Becker-Stoll ve ark. 2008, Lee ve Bell 2003), kaygılı ve kaçınan bağlanma stiline özerkliği olumsuz yönde yordadığını ortaya koymuştur (Motzoi 2004). Ergenlik dönemindeki en uygun gelişim, ergenin bir yandan kendi kimliğini ve özerkliğini oluştururken diğer yandan da çevresiyle kuracağı olumlu sosyal ilişkileri sürdürmesi olacaktır. Bu yoğun değişim esnasında ergen, ebeveynleriyle olan ilişkisini düzenlemede özerklik gelişiminden etkilenebilir.

Dolayısıyla ergenin bağlanma stilleri ile ebeveynleriyle yaşadığı problemleri çözme biçimleri arasındaki ilişkide özerklik aracı bir değişken işlevi görebilir. Yapılan araştırmalara bakıldığında, konunun genellikle çatışma çözme olarak incelendiği ve ağırlıklı olarak ilk ve orta ergenlik dönemi gençleri ile ebeveynleri arasındaki ilişkiler üzerinde durulduğu; son ergenlik dönemi ile ilgili araştırmaların oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Bununla birlikte ergenlerin problem çözme biçimleri üzerinde etkili olduğu düşünülen bağlanma stilleri ile özerklik arasındaki ilişkiler incelenmiş olup, özerkliğin bağlanma ve problem çözme biçimleri arasındaki ilişkide aracı bir rolünün olup olmadığına dair literatürde herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Son ergenlik döneminde gencin sahip olduğu özerklik bir anlamda onun yetişkinliğe hazır olup olmasını etkiler. Ebeveynlerle yaşanan problemlerin, ergenliğin ilk yıllarına oranla azalması da bir bakıma bireyin bu olgunlaşma sürecine yaklaşmış olmasıyla açıklanabilir. Bu nedenle

son ergenlik döneminde gözlenen özerklik gelişiminin, bağlanma stiline oranla problem çözümünü daha fazla yordayacağı düşünülmüştür. Bu bilgiler doğrultusunda bu çalışmanın amacı, ergenlerin bağlanma stilleri ve ebeveynleriyle yaşadıkları problemleri çözme biçimleri arasındaki ilişkide özerkliğin aracı etkisi olup olmadığı sorusuna cevap bulmaktır.

YÖNTEM

Örneklem

Araştırmanın örneklem grubunu, 2010 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde okuyan örgün öğretim birinci sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Katılımcılar fakültedeki toplam 19 bölümden rastgele seçim yapılarak ve gönüllülük esasına göre belirlenmiştir. Veri toplama aşamasında toplam 343 öğrenciye uygulama yapılmış ancak ölçüklerin eksik ve geçersiz doldurulması nedeniyle toplam veri sayısı 266'ya inmiştir. Örneklem grubunun %79.3'ü (N=211) kız, %20.7'si (N=55) ise erkekten oluşmaktadır. Yaşları 16-23 arasında değişen katılımcıların yaş ortalaması 19.71 (S=.995); annelerinin 45.84 (S=5.696); babalarının ise 49.75'tir (S=5.762). Katılımcıların ebeveynlerinin %93'ü (N=247) evlidir ve %97'si orta/üstü sosyo-ekonomik düzeye (N=257) sahiptir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Katılımcıların demografik bilgilerini öğrenmek amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen form dördü çoktan seçmeli, sekizi açık uçlu olmak üzere toplam 12 sorudan oluşmaktadır. Formda, katılımcıların yaşı, cinsiyeti, okuduğu bölüm, anne ve babalarının yaşı, cinsiyeti, eğitim durumları, meslekleri, sağ olup olmadıkları, medeni durumları ve ailenin ekonomik durumuyla ilgili bilgileri öğrenmeye dayalı sorular bulunmaktadır.

Kişilerarası Problem Çözme Envanteri (KPÇE)

Ergenlerin ebeveynleri ile yaşadıkları problemleri nasıl çözdüklerini belirlemek amacıyla, Çam ve Tümkaya (2007) tarafından geliştirilen envanter 50 maddeden oluşmakta ve probleme olumsuz yaklaşma, yapıcı problem çözme, kendine güvensizlik, sorumluluk almama ve ısrarcı-sebâtkar yaklaşım olmak üzere 5 alt boyut içermektedir. Envanterde yer alan her madde "Hiç uygun değil (1)" ile "Tamamıyla uygun (5)" arasında puanlanmaktadır. Çam ve Tümkaya (2007) Cronbach alfa iç tutarlılık katsayılarını probleme olumsuz yaklaşma alt boyutunda .91, yapıcı problem çözme alt boyutunda .88, kendine güvensizlik alt boyutunda .67, sorumluluk almama alt boyutunda .74 ve ısrarcı-sebâtkar yaklaşım alt boyutunda .70 olarak bulmuştur. Bu araştırmada envanterin soruları, anne baba ile yaşanan problem çözümlerine göre uyarlanmıştır. Elde edilen Cronbach alfa değerleri annelerde sırasıyla .90, .90, .75, .80 ve .81; babalarda ise .93, .93, .76, .83 ve .86 olarak bulunmuştur.

Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri (YİYE)

Yetişkinler arasındaki yakın ilişkilerde bağlanma stillerini ölçmek üzere hazırlanmış bu ölçeğin orijinali Brennan ve arkadaşları (1998) tarafından hazırlanmıştır. Bağlanma stilleri, kaçınma ve kaygı boyutu olarak iki alt boyut şeklinde incelenmiştir. Toplam 36 maddeden oluşan ölçekteki tek sayılı maddeler kaçınma boyutunu, çift sayılı maddeler ise kaygı boyutunu ölçmektedir. Ölçeğin 3., 15., 19., 22., 25., 27., 29., 31., 33. ve 35. maddeleri ters yüklenmiştir. Orijinali 7'li likert olmakla birlikte uygulama kolaylığı sağlanması bakımından, Bahadır'ın (2006) kullandığı şekliyle bu çalışmada 5'li likert olarak kullanılmıştır ("Hiç katılmıyorum (1)" - "Tamamen katılıyorum (5)"). Ölçeğin Türkiye'deki geçerlik ve güvenilirlik çalışması Sümer (2006) tarafından yapılmıştır. Elde edilen sonuçlarda Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları kaygı boyutu için .86, kaçınma boyutu için ise .90 iken; bu araştırmada sırasıyla .84, ve .87 olarak hesaplanmıştır.

Ergen Özerklik Ölçeği (EÖÖ)

Özerkliği ergenlerin bakış açısından değerlendirmek amacıyla Noom ve arkadaşları (2001) tarafından geliştirilen ölçek, özerkliğin tutumsal, duygusal ve işlevsel boyutlarını ölçmektedir. Toplam 19 maddeden oluşan ölçekte ilk soru puanlamaya dâhil edilmemektedir ve "Hiç uygun değil (1)" ile "Tamamen uygun (5)" arasında puanlanmaktadır. Ölçeğin orijinal Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları tutumsal, duygusal ve işlevsel özerklik için sırasıyla .71, .60 ve .64 olarak bildirilmiştir (Noom ve ark. 2001). Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması Musaağaoğlu ve Güre (2005) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar tarafından yapılan faktör analizi sonucunda davranışsal ve duygusal özerklik olmak üzere iki faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Yapılan güvenilirlik analizinde ise Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları genel örneklem için .80, davranışsal ve duygusal özerklik alt ölçekleri için ise sırasıyla .79 ve .51 olarak bulunmuştur.

Bu araştırmada elde edilen Cronbach Alfa değerleri, davranışsal özerklik alt boyutu için .83 ve duygusal özerklik alt boyutu için .56 olarak bulunmuştur. Ölçek maddelerinin ters yüklenip yüklenmediğiyle ilgili olarak Musaağaoğlu ve Güre (2005)'nin araştırmasında herhangi bir bilgiye rastlanmamışsa da ölçekle ilgili yapılan değerlendirmeler sonucunda 2., 4., 7., 8., 9., 10., 12., 16. ve 18. maddelerin tersine çevrilerek puanlanmasının uygun olacağı öngörülmüştür.

İşlem

Araştırmada kullanılan ölçek ve envanterler öğrencilere sınıf ortamında ve tek oturumda uygulanmıştır. Öğrenciler uygulamaya başlamadan önce araştırmacılar tarafından öğrencilere uygulamanın amacı ve ölçme araçlarını nasıl cevaplayacakları konusunda kısa bir açıklama yapılmıştır. Öğrencilere verdikleri cevapların kesinlikle gizli tutulacağı bildirilmiş ve bu nedenle samimi cevaplar vermeleri istenmiştir. Ölçek ve envanterlerin uygulanması ortalama 45 dakikada tamamlanmıştır.

Tablo 1: Kişilerarası Problem Çözme Envanteri Puanları ile Yakın İlişkilerde Yaşantılar Ölçeği Puanları ve Ergen Özerklik Ölçeği Puanları Arasındaki Korelasyonlar

ANNE	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
1. Probleme Olumsuz Yaklaşma	1								
2. Yapıcı Problem Çözme	.224(**)	1							
3. Kendine Güvensizlik	.314(**)	-0.092	1						
4. Sorumluluk Almama	.216(**)	-.135(*)	.291(**)	1					
5. Israrıcı-Sebatkâr Yaklaşım	0.118	.530(**)	-.125(*)	.201(**)	1				
6. Kaçınma	0.109	-0.055	.147(*)	0.045	-0.062	1			
7. Kaygı	.335(**)	0.057	.259(**)	.189(**)	0.008	0.11	1		
8. Davranışsal Özerklik	.180(**)	.140(*)	.256(**)	.164(**)	.149(*)	.257(**)	.233(**)	1	
9. Duygusal Özerklik	.218(**)	-0.051	.193(**)	-0.029	0.016	-.127(*)	-.153(*)	.484(**)	1
BABA									
1. Probleme Olumsuz Yaklaşma	1								
2. Yapıcı Problem Çözme	.308(**)	1							
3. Kendine Güvensizlik	.421(**)	0.027	1						
4. Sorumluluk Almama	.263(**)	-0.098	.317(**)	1					
5. Israrıcı-Sebatkâr Yaklaşım	.255(**)	.601(**)	-0.084	-0.09	1				
6. Kaçınma	.177(**)	-.122(*)	0.071	0.062	-0.015	1			
7. Kaygı	.386(**)	0.082	.260(**)	.181(**)	0.056	0.11	1		
8. Davranışsal Özerklik	.159(**)	0.102	.305(**)	.170(**)	0.04	.257(**)	.233(**)	1	
9. Duygusal Özerklik	-.143(*)	-0.023	.211(**)	-0.088	-0.043	-.127(*)	-.153(*)	.484(**)	1

* $p < .05$; ** $p < .01$ **BULGULAR**

Araştırmanın amacı olan ergenlerin bağlanma stilleri ile ebeveynleriyle yaşadıkları problemleri çözüm biçimleri arasındaki ilişkide özerkliğin aracı değişken olup olmadığını incelemek için aracı (mediator) regresyon analizi yapılmıştır (Baron ve Kenny 1986). Analize geçmeden önce bağımlı değişken, bağımsız değişken ve aracı değişken arasındaki korelasyonlar Spearman korelasyon analizi ile incelenmiştir. Yapılan korelasyon analizi sonucunda bağımsız değişken olan bağlanma stilleri ile bağımlı değişken olan problem çözüm biçimleri ve aracı değişken olan özerklik arasında anlamlı korelasyon olduğu bulunmuştur (Bkz. Tablo 1). Bundan sonraki aşamada regresyon analizleri yapılmıştır.

Davranışsal özerklik aracı değişken olarak regresyon analizine dâhil edilmeden önce kaçınan bağlanma stiline ergenlerin anneleriyle yaşadıkları problemlerin çözümü için bildirdiği kendine güvensizlik biçimini anlamlı ve pozitif olarak yordadığı bulunmuş ($\beta = .026, p < .05$); davranışsal özerklik aracı değişken olarak regresyon analizine dâhil edildikten sonra ise bir önceki anlamlılığın ortadan kalktığı sonucu elde edilmiştir ($\beta = .015, p > .05$). Yapılan sobel testi analizi sonucu da davranışsal özerkliğin tam aracı değişken olduğunu doğrulamıştır ($z = 2.89, p < .01$) (Tablo 2).

Kaygılı bağlanma stili ile ergenlerin hem anneleriyle hem de babalarıyla yaşadıkları problemlerin çözümü için bildirdiği kendine güvensizlik arasındaki ilişkide davranışsal özerkliğin aracı rolüne ilişkin yapılan analizde, davranışsal

Tablo 2: Kaçınan Bağlanma Stili ile Ergenlerin Anneleriyle Yaşadıkları Problemlerin Çözümü İçin Bildirdiği Kendine Güvensizlik Arasındaki İlişkide Davranışsal Özerkliğin Aracı Rolü İçin Yapılan Analiz Sonuçları

	R ²	B	SE	Test İstatistiği
2. Basamak (X-Y)	.020			
Kaçınma (X)		.026*	.011	Wald= 5.304
3. Basamak (XM-Y)	.079			
Kaçınma (X)		.015	.012	Wald= 1.586
Davranışsal Özerklik (M)		-.082***	.021	Wald= 15.181

X=bağımsız değişken, Y=bağımlı değişken, M=mediator değişken

* $p < .05$, *** $p < .001$

Tablo 3: Kaygılı Bağlanma Stili ile Ergenlerin Anneleriyle ve Babalarıyla Yaşadıkları Problemlerin Çözümü İçin Bildirdiği Kendine Güvensizlik Arasındaki İlişkide Davranışsal Özerkliğin Aracı Rolü İçin Yapılan Analiz Sonuçları

ANNE	R ²	B	SE	Test İstatistiği
2. Basamak (X-Y)	.060			
Kaygı (X)		.042***	.011	Wald= 15.045
3. Basamak (XM-Y)	.108			
Kaygı (X)		.034**	.011	Wald= 9.623
Davranışsal Özerklik (M)		-.076***	.021	Wald= 13.050
BABA				
2. Basamak (X-Y)	.078			
Kaygı (X)		.048***	.011	Wald= 19.095
3. Basamak (XM-Y)	.146			
Kaygı (X)		.040***	.011	Wald= 12.412
Davranışsal Özerklik (M)		-.094***	.022	Wald= 18.514

X=bağımsız değişken, Y=bağımlı değişken, M=mediator değişken

** $p < .01$, *** $p < .001$

özerklik aracı değişken olarak regresyona dâhil edilmeden önce kaygılı bağlanma stiline kendine güvensizlik biçimini anlamlı ve olumlu olarak yordadığını göstermiş (sırasıyla; $\beta = .042$, $p < .001$; $\beta = .048$, $p < .001$); davranışsal özerklik aracı değişken olarak regresyona dâhil edildiğinde ise anlamlılık düzeyinde biraz düşme olmuş olsa da tam olarak ortadan kalkmamıştır (sırasıyla; $\beta = .034$, $p < .01$; $\beta = .040$, $p < .001$). Yapılan Sobel testi analizi de davranışsal özerkliğin kısmi aracı değişken olduğunu göstermiştir (sırasıyla; $z =$

2.65, $p < .01$; $z = 2.88$, $p < .01$) (Tablo 3). Duygusal özerklik aracı değişken olarak regresyona dâhil edilmeden önce kaygılı bağlanma stiline ergenlerin babalarıyla yaşadığı problemlerin çözümü için bildirdiği kendine güvensizlik biçimini anlamlı ve pozitif olarak yordadığı görülmüş ($\beta = .048$, $p < .001$); duygusal özerklik analize dâhil edildikten sonra ise bir önceki anlamlılık derecesinin ortadan kalkmadığı sonucu elde edilmiştir ($\beta = .045$, $p < .001$). Yapılan Sobel testi analizi de duygusal özerkliğin kısmi aracı değişken oldu-

Tablo 4: Kaygılı Bağlanma Stili ile Ergenlerin Babalarıyla Yaşadıkları Problemlerin Çözümü İçin Bildirdiği Kendine Güvensizlik Arasındaki İlişkide Duygusal Özerkliğin Aracı Rolü İçin Yapılan Analiz Sonuçları

	R ²	B	SE	Test İstatistiği
2. Basamak (X-Y)	.078			
Kaygı (X)		.048***	.011	Wald= 19.095
3. Basamak (XM-Y)	.104			
Kaygı (X)		.045***	.011	Wald= 15.897
Duygusal Özerklik (M)		-.133**	.049	Wald= 7.238

X=bağımsız değişken, Y=bağımlı değişken, M=mediator değişken

** $p < .01$, *** $p < .001$

Tablo 5: Kaygılı Bağlanma Stili ile Ergenlerin Anneleriyle ve Babalarıyla Yaşadıkları Problemlerin Çözümü İçin Bildirdiği Sorumluluk Almama Arasındaki İlişkide Davranışsal Özerkliğin Aracı Rolü İçin Yapılan Analiz Sonuçları

ANNE	R ²	B	SE	Test İstatistiği
2. Basamak (X-Y)	.026			
Kaygı (X)		.027**	.010	Wald= 6.708
3. Basamak (XM-Y)	.046			
Kaygı (X)		.021*	.011	Wald= 4.088
Davranışsal Özerklik (M)		-.046*	.020	Wald= 5.364

BABA

2. Basamak (X-Y)	.030			
Kaygı (X)		.028**	.010	Wald= 7.607
3. Basamak (XM-Y)	.052			
Kaygı (X)		.023*	.010	Wald= 4.756
Davranışsal Özerklik (M)		-.049*	.020	Wald= 6.083

X=bağımsız değişken, Y=bağımlı değişken, M=mediator değişken

* $p < .05$, ** $p < .01$

ğu sonucunu vermiştir ($z = 2.035$, $p < .05$) (Tablo 4). Kaygılı bağlanma stili ile ergenlerin hem anneleriyle hem de babalarıyla yaşadıkları problemlerin çözümü için bildirdiği sorumluluk almama arasındaki ilişkide davranışsal özerkliğin aracı rolüne ilişkin yapılan analizde, davranışsal özerklik aracı değişken olarak regresyona dâhil edilmeden önce kaygılı bağlanma stiline sorumluluk almama biçimini anlamlı ve pozitif

olarak yordadığı bulunmuş (sırasıyla; $\beta = .027$, $p = .01$; $\beta = .028$, $p < .01$); davranışsal özerklik aracı değişken olarak regresyona dâhil edildiğinde ise anlamlılık derecesinin düştüğü fakat tamamen ortadan kalkmadığı görülmüştür (sırasıyla; $\beta = .021$, $p < .05$; $\beta = .023$, $p < .05$). Sobel Testi analizi sonucu da davranışsal özerkliğin kısmi aracı değişken olduğu sonucunu doğrulamıştır (sırasıyla; $z = -1.98$, $p < .05$; $z = 2.08$, $p < .05$) (Tablo 5).

Tablo 6: Kaygılı Bağlanma Stili ile Ergenlerin Anneleriyle Yaşadıkları Problemlerin Çözümü İçin Bildirdiği Probleme Olumsuz Yaklaşma Arasındaki İlişkide Duygusal Özerkliğin Aracı Rolü İçin Yapılan Analiz Sonuçları

	R ²	B	SE	Test İstatistiği
2. Basamak (X-Y)	.110			
Kaygı (X)		.060***	.012	Wald= 26.036
3. Basamak (XM-Y)	.133			
Kaygı (X)		.057***	.012	Wald= 22.756
Duygusal Özerklik (M)		-.129**	.050	Wald= 6.614

X=bağımsız değişken, Y=bağımlı değişken, M=mediator değişken

** $p < .01$, *** $p < .001$

Duygusal özerklik aracı değişken olarak regresyona dâhil edilmeden önce kaygılı bağlanma stiline ergenlerin anneleriyle yaşadıkları problemlerin çözümü için bildirdiği probleme olumsuz yaklaşma biçimini anlamlı ve pozitif olarak yordadığı bulunmuş ($\beta = .060$, $p < .001$) ancak duygusal özerklik aracı değişken olarak analize dâhil edildiğinde anlamlılık derecesi ortadan kalkmıştır ($\beta = .057$, $p < .001$). Yapılan Sobel testi analizi sonucu duygusal özerkliğin kısmi aracı değişken olduğu sonucunu doğrulamıştır ($z = 1.98$, $p < .05$) (Tablo 6).

TARTIŞMA

Son ergenlik dönemindeki gençlerin bağlanma stilleri ile ebeveynleriyle yaşadıkları problemleri çözme biçimleri arasındaki ilişkide özerkliğin aracı etkisi olup olmadığı sorusuna cevap bulmak amacıyla yapılan analizlerde beş sonuç elde edilmiştir.

Birinci sonuç, davranışsal özerkliğin, ergenlerin kaçınan bağlanma stili ile anneleriyle yaşadıkları problemi çözmek için bildirdikleri kendine güvensizlik biçimi arasındaki ilişkide tam aracı etkisinin olduğudur. Bu sonuç, kaçınan bağlanma stiline kendine güvensizlik çözüm biçimi üzerinde etkili olmasına rağmen davranışsal özerkliğin daha baskın bir etkiye sahip olduğu-

nu göstermektedir. Hem teorik bilgiler (Bartholomew ve Horowitz 1991, Bowlby 1973, Brennan ve ark. 1998, Hazan ve Shaver 1987) hem de literatürdeki çalışmalar (akt. Allen ve Land 1999, Becker-Stoll ve Fremmer-Bombik 1997, Kobak ve ark. 1993), bağlanma stiline problem çözme biçimi üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Literatürde davranışsal özerkliğin aracı etkisini inceleyen herhangi bir çalışma bulunmamakla birlikte Lichtwarck-Aschoff, Kunnen ve van Geert (2010), problem çözüm biçimi ile özerklik arasında olumlu bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Hill ve Holmbeck (1986) de davranışsal özerliğe sahip olan kişilerin, çevresindekileri reddetmek yerine onların görüşlerine değer verdiğini ve kararlarını uygulamada farklı alternatifleri dikkate aldıklarını belirtmiştir (akt. Steinberg 2007). Sonuçta, davranışsal özerkliğin yüksek olması durumunda, bağlanma stiline güvensizliği önemli olmaksızın ergenin, ebeveynleriyle yaşadığı problemleri çözmede sorun yaşamayacağı; davranışsal özerkliğin düşük olması durumunda ise ergenin karşılaştığı sorunlara çözüm bulma konusunda zorlanabileceği beklenebilir.

Bir diğer bulgu, davranışsal özerkliğin, ergenlerin her iki ebeveyniyle yaşadıkları problemleri çözmek için kullandığı kendine güvensizlik biçimi ile kaygılı bağlanma stili arasındaki ilişkide

gösterdiği kısmi aracı etkidir. Bu sonuç, kaygılı bağlanma stili gibi davranışsal özerkliğin de problem çözme biçimi üzerinde yordayıcı bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Kaygılı bağlanma stiline sahip ergenlerin, başkaları tarafından sevilmemeye, kabul görmeye ve onlara güven duyamamanın getirdiği kaybetme korkusuyla birlikte kendi istek ve ihtiyaçlarından vazgeçerek karşısındakinin isteklerini ön planda tutma eğilimi göstermesine bağlı olarak (Sümer 2006) karşılaştıkları problemleri çözmek konusunda da zorluk yaşamaları beklenen bir durumdur. Nitekim literatür bulguları da bu görüşü destekler niteliktedir (akt. Güçlü 2003, Heppner ve ark. 1985). Tıpkı bağlanma stili gibi özerklik gelişiminin de problem çözme biçimleri üzerinde etkili olduğuna yönelik sonuçlar da bilinmektedir. Lichtwarck-Aschoff ve arkadaşları (2010), anne-kız arasında yaşanan problem algısı ile özerklik arasındaki ilişkileri inceledikleri araştırmada engele rağmen hedefe ulaşma şeklinde açıklanan çatışma çözüm biçimi ile özerklik arasında olumlu yönde bir ilişki bulmuşlardır. Araştırmada kullanılan özerklik tanımı davranışsal özerkliği açıklayan bir tanım olarak değerlendirildiğinde, kişinin hedefe giderken engellenmesi durumu, karşılaşılan problemi çözmeye kişinin kendine olan güvenini yitirmesine neden olacağını aklı getirmektedir. Bu yorumdan hareketle, davranışsal özerkliğin kaygılı bağlanma stili ile problem çözmeye kullanılan kendine güvensizlik biçimi arasında kısmi de olsa aracı etki yaptığı sonucunun literatür bilgileri ile desteklendiği söylenebilir.

Üçüncü sonuç, kaygılı bağlanma stili ile kendine güvensizlik biçimi arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin aracı etkisinin yalnızca babalarla yaşanan problemlerin çözümünde kısmi düzeyde olduğudur. Bu sonuç, problem çözme biçimini yordamada kaygılı bağlanma stiline yanı sıra duygusal özerkliğin de işin içinde olduğunu göstermektedir. Duygusal özerklik, kişinin hedeflerini belirlemesi sırasında, başkalarının fikirlerini de dikkate alması fakat kararlarını uygularken kendi tercihlerini ön planda tutma-

sı (Noom 1999) olarak tanımlanmıştır. Yani kişi kendi seçimlerine, aldığı kararlara büyük bir güven duymaktadır. Buna göre duygusal özerkliğin düşük olması, kişinin karşılaştığı problemi çözebileceğine dair güvenini sarsıcı bir etki yapabilir. Literatürde her ne kadar duygusal özerklik ile problem çözme biçimleri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalara rastlanmamışsa da duygusal özerkliğin güvensiz bağlanma stiliyle ilişkili olduğu sonuçlarından hareketle (Lee ve Bell 2003, Motzoi 2004, Ryan ve Lynch 1989, Wolfe 1999), bu sonucun literatür bilgileriyle desteklendiği söylenebilir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda bu konunun incelenmesi, değişkenler arasındaki ilişkiler hakkında daha sağlıklı bir değerlendirme yapılması bakımından önemlidir.

Dördüncü sonuç, kaygılı bağlanma stili ve ergenlerin her iki ebeveyne yönelik kullandıkları sorumluluk almama çözüm biçimi arasındaki ilişkide, davranışsal özerkliğin kısmi aracı etkisinin olduğudur. Alanda doğrudan davranışsal özerklik ve sorumluluk almama arasındaki ilişkiyi araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak problem çözmeye dair olumsuz değerlendirmeleri olanların daha fazla kaygı bildirdiği (Nezu 1985), güvensiz olduğu ve başkalarının beklentilerini anlamada sorun yaşadığı (akt. Güçlü 2003, Heppner ve ark. 1985) biçiminde bazı sonuçlar bulunmaktadır. Bu sonuçlardan hareketle, davranışsal özerkliğin kısmi de olsa sorumluluk almama çözüm biçimini yordamasının beklenir olduğu düşünülebilir. Zira davranışsal açıdan özerk olan bireylerin, hedeflerini kendisinin belirlediği ve bu hedefleri gerçekleştirmek için gerekli olan yöntemleri bağımsız olarak uyguladığı bilinmektedir. Dolayısıyla davranışsal özerkliğin düşük olan ergenlerin ebeveynleriyle yaşadıkları problemi çözmek için herhangi bir girişimde bulunmamaları ve çözümü karşı tarafa bırakmaları beklenen bir sonuçtur.

Beşinci sonuç ise ergenlerin kaygılı bağlanma stiline sahip olması ile annelerine yönelik kul-

landıkları probleme olumsuz yaklaşma çözüm biçimi arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin kısmi aracı etkisidir. Literatüre bakıldığında Nezu (1985) tarafından yapılan çalışmada da problem çözme konusunda olumsuz değerlendirilmesi olanların daha fazla kaygı bildirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak duygusal özerkliğin, yani kişinin hedeflerine ulaşmada kendine duyduğu güven hissini (Noom 1999) düşük olmasının, kişinin karşılaştığı problemleri çözmede olumsuz bir yaklaşım içine girmesine neden olabileceği de beklenen bir tutumdur. Nitekim kaygılı bağlanma tutumuna sahip kişilerin diğer insanlar tarafından kabul görmeme endişesiyle birlikte onları kaybetmemek için karşısındakilerin isteklerini ön plana alma düşünceleri vardır. Dolayısıyla problem çözümü konusunda herhangi bir sorumluluk almak istemiyor olabilir. Bu nedenle, duygusal özerkliğin, kaygılı bağlanma ile probleme olumsuz yaklaşma biçimi arasındaki ilişki üzerinde kısmi düzeyde aracı etki yapması literatürle tutarlı bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Özetle bu çalışma, ergenlerin ebeveynleriyle yaşadıkları problemlerin çözüm biçimleri üzerinde bağlanma güvenliğinin yanısıra özerkliğin etkisinin de önemini ortaya koymuştur. Literatüre bakıldığında, hem son ergenlik dönemindeki gençlerin ebeveynleriyle yaşadıkları problemleri çözme biçimleriyle ilgili yapılan çalışmaların azlığı hem de problem çözme biçimleri, bağlanma stilleri ve özerklik gelişimi arasındaki ilişkilerin incelendiği bir çalışmaya rastlanmamış olması, araştırmayı güçlü kılan önemli özelliklerdir. Araştırma sonuçlarımızdan özellikle klinik ve gelişim alanlarında çalışan uzmanların yararlanacağı düşünülebilir. Örneğin, ergen ve ebeveynleri arasında yaşanan çatışmaların çözümü ile uğraşan uzmanların, ergenlerin bağlanma güvenlikleri ve özerklik gelişimlerini de dikkate almaları çözüme katkı sağlayacaktır. Ek olarak, toplum ruh sağlığının korunması amacıyla, bağlanma güvenliği ve özerklik gelişiminin önemi konusunda ebeveynlere yönelik eğitimler verilebilir.

Araştırmamızın bir sınırlılığı, örneklem grubunu oluşturan katılımcıların cinsiyet dağılımlarının dengeli olmamasıdır. Ayrıca araştırma bulgularından elde edilen, özerkliğin, bağlanma stili ve problem çözme biçimleri arasındaki ilişkide kısmi aracı etkisinin varlığı, problem çözme biçimleri üzerinde bağlanma stilleri ve özerkliğin yanı sıra başka değişkenlerin de etkili olabileceğini akla getirmektedir. İleride bu konuda yapılacak çalışmalarda, cinsiyet dağılımının dengeli olduğu bir örneklemde çalışılmalı ve farklı değişkenlerin etkisi de incelenmelidir.

KAYNAKLAR

Allen JP (2008) *The attachment system in adolescence. Handbook of Attachment Theory, Research and Clinical Applications içinde*, J Cassidy ve PR Shaver (ed) New York: Guilford Press, s: 419-435.

Allen JP, Hauser ST (1996) *Autonomy and relatedness in adolescent family interactions as predictors of young adults' states of mind regarding attachment. Dev Psychopathol 8: 793-809.*

Allen JP, Land D (1999) *Attachment in adolescence. Handbook of Attachment Theory and Research içinde*, J Cassidy ve PR Shaver (ed), New York: Guilford Press, s: 319-335.

Arslan C (2005) *Kişilerarası çatışma çözme ve problem çözme yaklaşımlarının yüklem karmaşıklığı açısından incelenmesi. Yayınlanmış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.*

Bahadır Ş (2006) *Romantik ilişkilerde bağlanma stilleri, çatışma çözme stratejileri ve olumsuz duygudurumunu düzenleme arasındaki ilişki. Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.*

Baron RM, Kenny DA (1986) *The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. J Pers Soc Psychol 51: 1173-1182.*

Bartholomew K, Horowitz LM (1991) *Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. J Pers Soc Psychol 61: 226-244.*

- Becker-Stoll F, Fremmer-Bombik E, Wartner U ve ark. (2008) Is attachment at ages 1, 6 and 16 related to autonomy and relatedness behavior of adolescents in interaction towards their mothers? *Int J Behav Dev* 32: 372-380.
- Bowlby J (1973) *Attachment and Loss: Vol. 2. Separation*. New York: Basic Books.
- Bowlby J (1977) *The making and breaking of affectional bonds: I. Aetiology and psychopathology in the light of attachment theory*. *Br J Psychiatry* 130: 201-210.
- Bowlby J (1982) *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment* (2. ed.). New York: Basic Books.
- Brandley CS (2008) *The effect of an educational intervention on adolescent cognitive autonomy, identity, hope, and educational aspirations*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Utah State University, Utah, USA.
- Brennan KA, Clark CL, Shaver PR (1998) *Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview*. *Attachment Theory and Close Relationships içinde*, JA Simpson ve WS Rholes (ed) New York: Guilford Press, s: 46-76.
- Çam S, Tümkaya S (2007) *Kişilerarası Sorun Çözme Envanteri'nin (KPÇE) geliştirilmesi: geçerlik ve güvenilirlik çalışması*. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 28: 95-111.
- D'Zurilla TJ, Nezu AM (1982) *Social problem solving in adults*. *Advances in Cognitive-Behavioral Research and Therapy Volume 1 içinde*, PC Kendall (ed) Academic Press: London, s: 201-274.
- D'Zurilla TJ, Nezu AM (2007) *Problem-solving therapy: A positive approach to clinical intervention*. Springer Publishing Company, LLC.
- D'Zurilla TJ, Nezu AM, Maydeu-Olivares A (2004) *Social problem solving: Theory and assessment*. *Social Problem Solving: Theory, Research, and Training içinde*, EC Chang, TJ D'Zurilla ve LJ Sanna (ed) American Psychological Association, s: 11-27.
- Ducharme J, Doyle AB, Markiewicz D (2002) *Attachment security with mother and father: Associations with adolescents' reports of interpersonal behavior with parents and peers*. *J Soc Pers Relat* 19: 203-231.
- Fraley RC, Davis KE (1997) *Attachment formation and transfer in young adults' close friendships and romantic relationships*. *Pers Relatsh* 4: 131-144.
- Güçlü N (2003) *Lise müdürlerinin problem çözme becerileri*. *Milli Eğitim Dergisi* 160.
- Hazan C, Shaver P (1987) *Romantic love conceptualized as an attachment process*. *J Pers Soc Psychol* 52: 511-524.
- Kobak RR, Sceery A (1988) *Attachment in late adolescence: Working models, affect regulation, and representations of self and others*. *Child Dev* 59: 135-146.
- Kobak RR, Cole HE, Ferenz-Gillies R ve ark. (1993) *Attachment and emotion regulation during mother-teen problem solving: A control theory analysis*. *Child Dev* 64: 231-245.
- Larson RW, Richards MH, Moneta G ve ark. (1996) *Changes in adolescents' daily interactions with their families from ages 10 to 18: Disengagement and transformation*. *Dev Psychol* 32: 744-754.
- Lee J-M, Bell NJ (2003) *Individual differences in attachment-autonomy configurations: Linkages with substance use and youth competencies*. *J Adolesc* 26: 347-361.
- Leveridge M, Stoltenberg C, Beesley D (2005) *Relationship of attachment style to personality factors and family interaction patterns*. *Contemp Fam Ther* 27: 577- 597.
- Lichtwarck-Aschoff A, Kunnen S, van Geert P (2010) *Adolescent girls' perceptions of daily conflicts with their mothers: Within-conflict sequences and their relationship to autonomy*. *J Adolesc Res* 25: 527-556.
- Montemayor R (1983) *Parents and adolescents in conflict: All families some of the time and some families most of the time*. *J Early Adolesc* 3: 83-103.
- Motzoi C (2004) *Attachment to mother and father and autonomy in early adolescence*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Concordia University, Canada, USA.
- Musaağaoğlu C, Güre A (2005) *Ergenlerde davranışsal özerklik ile algılanan ana-baba tutumları arasındaki ilişkiler*. *Türk J Psychol* 20: 79-94.
- Nezu AM (1985) *Differences in psychological distress between effective and ineffective problem solvers*. *J Couns*

Psychol 32: 135-138.

Noom M (1999) *Adolescent autonomy: characteristics and correlates*. Delft: Eburon Delft.

Noom MJ, Dekovic M, Meeus W (1999) *Autonomy, attachment and psychosocial adjustment during adolescence: A double-edged sword?* *J Adolesc* 22: 771-783.

Noom MJ, Dekovic M, Meeus W (2001) *Conceptual analysis and measurement of adolescent autonomy*. *J Youth Adolesc* 30: 577-595.

Onur B (2006) *Gelişim psikolojisi: Yetişkinlik-yaşlılık-ölüm* (7. Basım). İmge Kitabevi, Ankara.

Phinney JS, Kim-Jo T, Osorio S ve ark. (2005) *Autonomy and relatedness in adolescent-parent disagreements: Ethnic and developmental factors*. *J Adolesc Res* 20: 8-39.

Richard JD (2002) *Predicting social problem skills in adolescents: The role of differentiation of self and attachment security*. Yayınlanmış Doktora Tezi, Palo Alto University, California, USA.

Ryan RM, Lynch JH (1989) *Emotional autonomy versus detachment: Revisiting the vicissitudes of adolescence and young adulthood*. *Child Dev* 60: 340-356.

Seiffge-Krenke I, Beyers W (2005) *Coping trajectories from adolescence to young adulthood: Links to attachment state of mind*. *J Res Adolesc* 15: 561-582.

Smetana JG (2011) *Adolescents, families, and social development*. Wiley-Blackwell, A John Wiley & Sons, Ltd., Publication.

Steinberg L (2007) *Ergenlik* (Çev. F Çok, H Ercan, M Artar, E Uçar, SA Sevim, M Bağlı, A Aypay, T Şener, R Parmaksız, C Satman, T Yiğit ve EG Kapıcı). İmge Kitabevi, Ankara.

Sümer N (2006) *Yetişkin bağlanma ölçeklerinin kategoriler ve boyutlar düzeyinde karşılaştırılması*. *Turk J Psychol* 21: 1-22.

Wolfe SM (1999) *Relationships, attachment and autonomy in adolescence*. The Society for Research in Child Development Biennial Meeting poster sunum. The University of Texas at Dallas, Albuquerque, New Mexico.